

brugstekniker, der skulle fjernes? Var det en ældre plantør, der var blevet svagelig? Svaret, der ikke er der, ville sige en del om selskabets hensigter med tidsskriftet. Man hører heller ikke noget om Fr. Heicks forudsætninger, da han blev direktør, eller om hvad der var afgørende for valget af netop ham. Sådan kunne der fortsættes. Man savner i høj grad en præsentation af personerne; ikke mindst da forfatteren selv lægger så megen vægt på personerne og relationerne imellem dem.

Også en række konkrete spørgsmål står uformidlede. Mange læsere vil uden tvivl have behov for videregående oplysninger, om forhold, der omtales som velkendte fænomener.

Stilen er nøgtern og klar, men ikke ligefrem medrivende eller spændstig. Undertiden kan der, når forfatteren søger at give fremstillingen liv, dukke mærkværdigheder op. Eksempelvis som når det hedder, at de tyske tropper i ilmarch rykkede gennem Belgien og Nordfrankrig, og det så tilføjes: »Ovenikøbet midt i høsttiden«.

Eksemplerne kunne fortsættes. Man kunne også pege på, at forfatteren, der har gjort en kæmpeindsats i henseende til at oplede og gennemgå arkivmateriale, ikke i tilstrækkelig grad har frigjort sig fra dette. Beständig følger vi en sag fra brev til brev, mens det havde virket klarere blot at høre om sagens forløb.

I indledningen siger Erik Helmer Pedersen, at han påtog sig opgaven med det forbehold, at nationaløkonomiske beregninger over opdyrknings og landvindingens betydning for den økonomiske udvikling søgtes løst på anden måde. »Hedesagen under forvandling« er resultatet af hans opdyrkning af arkivalier og af en vidtspredt litteratur. Beregningen af denne opdyrknings betydning er ikke

svær: der er på kort tid skabt et stort værk, som på solid grund opstiller hovedlinjerne i hedesagens historie siden 1. verdenskrig. Det er i den henseende et pionerarbejde, som også vil kunne danne grundlag ikke alene for de omtalte beregninger (kommer de?), men også for en påtrængende behandling af Hedeselskabets indre historie. Her tænkes på en art socialhistorie, der skulle skildre arbejdsvilkår, arbejdsformer, dagligdag for de mange (hvor mange? det fortæller bogen vist ikke), der arbejdede for selskabet på talrige vidt forskellige poster.

Vagn Dybdahl

Ib Gejl og Christian R. Jansen: Korn, Købmænd & Kornkompagni. Korn- og Foderstofhandelen 1880'erne-1960'erne. (Udgivet af Korn- og Foderstofkompagniet ved 75 års jubilæet 1971; Universitetsforlaget i Aarhus, 1971). 470 s.

Da en af forfatterne til ovenstående bog er medlem af selskabets bestyrelse, og da den er redigeret af selskabets sekretær, skal en anmeldelse indskrænke sig til denne præsentation:

Korn- og Foderstof Kompagniet blev stiftet i Århus 1. juli 1896. Grundlaget var en række store handelshuse fra Horsens, Århus og Randers, og sammenslutningen af deres kornafdelinger fulgte den i tiden almindelige udvikling inden for dansk erhvervsliv. For branchens vedkommende betød stiftelsen et højdepunkt i den omlægning fra kornproduktion til animalsk produktion, der havde fundet sted i landbruget i de foregående årtier. Den stærkt øgede kornimport kunne ikke mere formidles af den kapital og skibstonnage, som enkeltmands- eller familiefirmaer havde eller kunne befragte. I denne udvik-

ling kom også andelsbevægelsen til at tage del, og selv om konkurrencefrontterne en tid var trukket skarpt op, skulle tiden vise, at der var plads for både privat- og andelsindkøbet.

Af væsentlig betydning for Kompagniets virksomhed til ca. 1930 blev dets placering på vigtige udenlandske markeder. Allerede før 1. verdenskrig fik man filialer i Novorossisk i Sortehavsrusland og i New Orleans i USA. Ikke mindst Novorossiskafdelingen blev et eventyr, fyldt med elementær spænding og barokke detaljer. New Orleans, der senere blev suppleret med en afdeling i Galveston, udviklede sig mere kontant og var en år-række en særdeles god forretning. Filialer i Hamborg og Marseille kom aldrig til at spille nogen særlig rolle.

Der er næppe nogen tvivl om, at Kompagniets succes i meget høj grad skyldtes den leder, man havde valgt: Chr. G. Hansen, der var kommet fra en af de sammensluttede forretninger, H. Meulengrachts i Horsens.

Chr. G. Hansen var – og ordet er ikke for stort – en genial købmand, haussist af natur, der i de sidste restriktionsfrie år før 1914 fik gode udfoldelsesmuligheder og gav Kompagniet en dominerende plads i korn- og foderstofhandelen.

1. verdenskrig skabte naturligvis mange vanskeligheder for et område, der var så afhængigt af skibsfarten. Landet måtte klare sig med sin egen kornproduktion, som der blev ført nøje kontrol med. Der indførtes kornordninger, som fortsattes ind i mellemkrigsperioden. Den internationale fredskrise i 1920 gav store tab – for Kompagniets vedkommende alene over 6 mill. kr. Krisen i 30'erne blev knap så hård, fordi landbruget forsøgte at producere sig ud af den; det gav øget efterspørgsel efter branchens varer. De private importører

viste sig dog her mere følsomme for restriktioner m. v. end andelsforretningerne, hvis medlemmer havde købepligt.

Restriktionerne var imidlertid kommet for at blive. Man måtte fra først i 30'erne arbejde under Valutacentral og nye kornordninger. Samtidig skiftede handelssædvanerne. Telefonen blev kommunikationsmidlet frem for telegraf. Mekaniseringen greb om sig. Lastbilerne afløste hestevognene ved udbringningen, og kornet blev i stigende omfang maskinbehandlet. For foderstoffernes vedkommende vandt de færdige blandinger frem, og de pressede kager er efterhånden næsten helt forsvundet fra markedet.

Restriktionsmæssigt betød 2. verdenskrig og besættelsen ikke meget. Branchen var veloplært på dette område. Standsningen af importen frigjorde mange penge, der ikke skulle stå bundet i varelagre. De gode landbrugskonjunkturer, der for landmændene muliggjorde afvikling af gammel gæld, skaffede flere penge, og man stod særdeles velkonsolideret til at modtage den nye efterkrigstid.

Konsolideringen gav midler til det omfattende byggeri (siloe og tørrerier), som den fortsatte mekanisering, særlig ved den tidsbesparende mejetærsker, i stigende grad krævede. Sideløbende hermed skete der fra begyndelsen af 50'erne en voldsom koncentration af virksomhederne, der gjorde KFK til det største privatfirma i sin branche. Udviklingen har imidlertid skabt et nyt problem, der i virkeligheden er gammelt: Danmark producerer nu igen mere korn, end landet kan bruge.

Den smukke bog er forsynet med kildehenvisninger og registre, og den er særdeles velillustreret med såvel gamle som nye billeder.

Finn H. Lauridsen